

İLİÇ ALTIN MADENİ KAZASI RAPORU

DEM PARTİ İLİÇ KOMİSYONU

İÇİNDEKİLER

GÖZ GÖRE GÖRE GELEN İLİÇ FACİASI.....	1
İLİÇ FACİASINDAKİ YÖNETSEL SORUNLAR.....	5
FACİANIN SORUMLULARI	6
AKP DÖNEMİNDEKİ MADEN CİNAYETLERİ VE GÜVENLİK ZAFİYETLERİ.....	6
ANAGOLD MADENCİLİK ŞİRKET PROFİLİ	7
YASAL DÜZENLEMELER VE AKP’NİN MADENCİLİK POLİTİKALARI.....	8
a) Mevzuat Değişiklikleri Ve Sonuçları.....	8
b) AKP’nin Madencilik Politikaları... ..	9
c) Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Sürecinin Yetersizliği Ve Sorunlar	10
TÜRKİYE’DE ALTIN MADENCİLİĞİNİN YOL AÇTIĞI SORUNLAR	11
a) Altın Üretiminin Toplum Refahına Etkisi Yok... ..	11
b) Altın Üretimi Gerçek Anlamda Bir İhtiyaç Değildir... ..	12
c) Altın Madenciliğinin Yol Açtığı Çevresel Sorunlar.....	12
1) Arama Aşaması.....	12
2) Sıyırma, Patlatma ve Kazma.....	13
3) Asit Maden Drenajı.....	13
4) Öğütme ve Siyanürle Yıkama	13
5) Atık Depolama.....	14
6) Diğer Kimyasallar	14
EKOLOJİK TAHRİBAT VE HALK SAĞLIĞI	15
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE TALEPLER	16
a) Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Sürecinin Revizyonu	16
b) Bağımsız Denetimlerin Güçlendirilmesi	16
c) Halkın Karar Süreçlerinde Etkili Kılınması	16
d) Ekolojik Tahribatın Durdurulması ve Rehabilitasyon.....	17
e) Yerel Ekonomiyi Destekleyen Alternatif Projeler	17
f) İktidarın Sorumluluk Üstlenmesi ve Halkın Mağduriyetinin Giderilmesi	17
SİYANÜRLÜ ALTIN MADENCİLİĞİNE SON VERİLMELİDİR	17
SONUÇ.....	18

ERZİNCAN İLİÇ ÇÖPLER ALTIN MADENİ FACİASI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİMİZ

Erzincan'ın İliç İlçesindeki Bir Altın Madeninde Meydana Gelen Kazanın Tüm Yönleriyle Araştırılması ve Benzer Kazaların Önlenmesine Yönelik Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporunda kullanılmak üzere hazırladığımız görüşlerimiz aşağıda paylaşılmaktadır.

GÖZ GÖRE GÖRE GELEN İLİÇ FACİASI

Erzincan ilinin İliç ilçesinde Erzincan Merkez'e 125, İliç ilçesine 8 kilometre, Çöpler ve Sabırlı köylerine 250 metre mesafede, Ortadoğu'nun en uzun akarsuyu olan Fırat Nehri'nin hemen yanında bulunan, yüzde 80 oranındaki hissesi Kanada-ABD ortaklığındaki bir şirkete ait olan, şirket yapısı itibarıyla çok uluslu bir ortaklık olan ANAGOLD firmasının işlettiği Çöpler Maden Kompleksi'nde 13 Şubat 2024 tarihinde yığın liçinin kayması sonucu, başta siyanür olmak üzere çeşitli kimyasallar ve ağır metallerle kirletilmiş olan 20 milyon metreküpten fazla balçık çevreye yayılmış ve 9 maden emekçisi liç yığınının altında kalarak hayatını kaybetmiştir.

Çöpler Altın Madeni İşletmesi, Türkiye'deki yığın liçi yöntemi ile altın madeni elde edilen en büyük tesistir ve 2010 yılından bu yana üretim faaliyetine devam etmektedir.

İliç Faciası, sadece 9 emekçinin hayatını kaybettiği bir kaza olmanın ötesinde, çevreye yayılan yığın liçi sahası kütlesi toprağa, akarsulara, yeraltı sularına ve havaya karışması sonucunda bölgeyi yıllarca düzelemeyecek şekilde kirleten bir facia boyutuna ulaşmış, bu özelliği nedeniyle de "*Türkiye'nin Çernobil'i*" şeklinde ifade edilmiştir.

2010 yılında faaliyete geçen Çöpler Altın Madeni için 2014 ve 2021 yılında, tüm itirazlara rağmen, olumlu Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Raporu verilerek madenin çalışma kapasitesi iki kez artırılmıştır.

İlk proje planında kapasitesi 34 milyon ton olan liç alanında 2014 ve 2021 yıllarında iki kez kapasite artışına gidilmiş ve liç yığın kapasitesi sırasıyla 73 milyon ve sonra da 85,3 milyon tona çıkarılmıştır. Böylece yığın liç kapasitesi başlangıçtakine göre yüzde 250 artırılmış, kapasite artışları sonucunda toplam 250 metrelik bir liç yığınının oluşmasına olanak verilmiştir. Yaşanan faciadan önce bilim insanları, ekoloji örgütleri ve çeşitli meslek kuruluşları siyanür liçi yöntemi ile altın madenlerinin işletilmesinin ekosisteme ve halk sağlığına büyük zararlar vereceği yönünde yetkilileri defalarca uyarmıştır Çöpler Altın Madeni'ndeki tehlikeye özel olarak vurgu yapıp, önlem alınmadığı takdirde bir facianın oluşabileceği defalarca ifade edilmiştir. Bu uyarılardan biri de Türkiye Barolar Birliği tarafından 14 Nisan 2022 tarihinde yapılmış ve bir basın açıklaması ile kamuoyuna duyurmuştur.

Söz konusu basın açıklamasında şu ifadelere yer verilmiştir:

“ ...

ÇED Raporu'nda, var olan açık ocaklarda planlanan kapasite artışı nedeniyle pası depolama sahalarında revizyon, yığın liç tesisinde büyüme ve Atık Depolama Tesisinde kapasite artışı olacağı, sülfütlü cevher zenginleştirme tesisinde işletme verimliliğini artırmak için flotasyon (zenginleştirme) ünitesi, su yumuşatma ünitesi ve 2 adet soğutma kulesi ekleneceği yazılıdır. Ancak bu da yetmemiş, atık olarak depolanan malzemenin miktarını düşüren ve yine daha düşük proses suyu maliyeti çıkartan, atık depolama tesisinin çevresine, depolanan suyu daha çabuk buharlaştıran 10 adet vantilatörle havaya püskürtme sağlanmasına imkan verilmiştir. Bunun anlamı, kimyasallarla kirlenmiş suyun arıtılmadan, çevredeki canlıları düşünmeden doğrudan havaya püskürtülerek buharlaştırılmasıdır.

Bu projede de zenginleştirme için siyanür, sülfirik ve nitrik asit kullanılmaktadır. Proje sahası Türkiye'nin en büyük su toplama havzasına sahip Fırat Nehri'ne sadece birkaç yüz metre uzaklıkta, Munzur dağları ekosistemi içerisinde. Munzur ve Fırat Havzası'nda zengin ve pek çoğu endemik bitki, hayvan varlığı olduğu bilimsel araştırmalarda ortaya konulmuştur. Hatta bitki çeşitliliği bazı Avrupa ülkelerindeki çeşitliliğe eşdeğer veya çok daha fazladır.

Halen çalışan madenin Atık Depolama Tesisinde biriken suyu içen kuşlar yoğun şekilde ölmektedir. Sırf Atık Depolama Tesisindeki suyu azaltmak için, konulacak 10 adet evaporatör siyanür, sülfür ve diğer tehlikeli kimyasalları içeren suyun buharlaştırılması için atmosfere salınacak kirlilik tüm ekosisteme ağır hasarlar verecektir. Hava, su, toprak ağır kimyasallarca yavaş yavaş zehirlenecektir”

Yine Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği'nin (TMMOB) İliç'teki altın madeni işletmesinin genişletilmesine yönelik projelere karşı açtığı ve 3 yıldır süren iki davada mahkeme, ancak faciadan sonra Yürütmeyi Durdurma Kararı vermiştir.

Öte yandan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nca İliç'teki maden cinayetine ilişkin hazırlanan ve TBMM İliç Maden Kazasını Araştırma Komisyonu'na sunulan raporda” *jeoradar verilerinde yapılan incelemelere göre yığın liçteki yer değiştirme hareketlerinin kazadan yaklaşık üç ay evvel artış yönünde bir eğilim gösterdiği”* bulgusu yer almıştır.

Şirketin sorumsuz tutumunun faciaya nasıl yol açtığı, bilirkişi raporunda da açıkça belirtilmiştir. Anagold Madencilik'in Türkiye Müdürü Cengiz Yalçın Demirci'nin finansla ilgili işlerde üst mercilere bilgi verdiği ancak teknik olarak yetkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Kanadalı şirket yetkilisi Guille'in alt işverenleri yeterince denetim ve gözetime tabi tutmadığı, maden sahasında meydana gelen çatlakların büyük risk oluşturduğunu bilmesine rağmen gerekli önlemleri almadığı belirlenmiştir. Operasyon Direktörü ve Operasyon Direktörü Vekili, yığın liç dolgu tasarımında belirtilen kriterlere göre dolgu imalatının yapıp yapılmadığını denetlememiştir. Jeoteknik Mühendisleri ve diğer yetkililer de çatlaklar konusunda uyarılara rağmen gerekli tedbirleri almamış ve işçilerin can güvenliklerini tehlikeye atmışlardır. Sonuç olarak, şirketin asli kusurlu bulunduğu raporlanmıştır.

Tüm uyarılar karşısında AKP iktidarı, halkın, doğanın ve doğal yaşam alanlarının korunmasını değil maden şirketinin çıkarlarını gözetmeyi esas almış ve ANAGOLD tarafından işletilen Çöpler Altın Madeni sahasında bu uyarılar ışığında önlem almamıştır.

Ayrıca İliç faciasının öncesinde maden emekçilerinin de tehlikelere yönelik yaptıkları bildirimler söz konusudur. Buna karşın madenin durdurulmaması, sonraki süreçte arama ve kurtarma faaliyetlerinde yetersiz koruma önlemleriyle çalıştırılanların siyanür zehirlenmesinde görülen bulgularla hastanelere başvurusu, sebep olunan ekolojik facianın yanı sıra işçi sağlığı ve iş güvenliğinin de hiçe sayıldığını, bu konuda da hiçbir kurumun üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmediğini göstermektedir.

Deprem uzmanlarının dönem dönem yaptıkları açıklamalardan bilinmektedir ki; maden sahası ovacık fay hattı Munzur segmenti üzerindedir. Siyanürlü havuzun olduğu ve patlatmaların yapıldığı bir madenin yaşanabilecek herhangi bir deprem sonucu neden olabileceği tahribat ve madenin bu konuda taşıdığı riskler yıllardır gündeme taşınmıştır.

13 Şubat 2024 tarihinde gerçekleşen İliç faciası, Anagold Madencilik şirketinin işlettiği altın madeninde gerçekleşen ilk ekokırım suçu değildir. Çöpler Altın Madeni'nde 21 Haziran 2022 günü siyanür taşıyan boru patlamış; siyanür, sülfürik asit ve çok sayıda kimyasal maddenin Fırat Nehri üzerindeki İliç Barajı sularına karıştığı yönünde bilgiler kamuoyuna yansımıştır. Firmanın ve resmî kurumların bildirdiklerine göre bu boru patlaması sonucunda yaklaşık 20 metreküp toksik çözültü 3 saate yakın süreyle kontrolsüz bir şekilde toprağa boşalmıştır. Ancak çözültünün yakında yer alan İliç barajına ulaşıp ulaşmadığı, toprakta ne kadar genişlikte bir alana yayıldığı ve ne kadar derine ulaştığı konusunda herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Gerek 2022'deki ekokırım suçu gerekse 13 Şubat 2024'te meydana gelen facia sonucunda çevreye yayılan toksik maddelerin Fırat Nehri su toplama havzasındaki beslenme kollarında kimyasal kirlenmelere yol açtığı, bu kirlenmenin Ortadoğu'nun en uzun akarsuyu olan Fırat'a ve Fırat üzerinde kurulu olan Türkiye'nin en büyük barajlarına kadar ulaştığı düşünülürse meydana gelen facianın boyutu daha net bir şekilde anlaşılacaktır. 2022'deki bu ekokırım suçundan sonra işletmenin faaliyeti sadece 2,5 ay süreyle durdurulmuş ve şirkete de sadece 16 Milyon TL idari para cezası kesilmiştir.

2022 Haziran'ında yaşanan felâkete rağmen 2023 yılında şirketin bir kez daha kapasite artırma talebine “ÇED gerekli değildir” denilerek onay verilmiştir.

İşletmeye ÇED onayı veren Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından işletme alanının jeolojik ve jeomorfolojik yapısı dikkate alınmamıştır. Anagold Madencilik'çe işletilen Çöpler Altın Madeni, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA) tarafından yayınlanan Türkiye diri fay haritasına göre Munzur fay segmentinin yer aldığı Sabırlı Deresi'nin hemen yanı başında bulunmaktadır. Ayrıca bölgenin topografik özellikleri, toprak kayması ve heyelan olasılığını artırmaktadır.

Tüm yaşananlar, İliç faciasının ülke topraklarını ve doğal yaşam alanlarını yıllardan beri artan bir şekilde çok uluslu şirketlerin talanına, kuralsız yağmasına açmak için her yöntemi kullanan AKP iktidarının uyguladığı madencilik politikalarının sonucudur.

AKP iktidarı dönemine bakıldığında Soma, Elbistan, Ermenek, Zonguldak, Siirt, Amasra başta olmak üzere iş cinayetlerine neden olan maden facialarının, uygulanan yanlış politikaların,

madencilik alanındaki politik, yasal, yönetsel, teknik, ekolojik ve sosyal uygulamaların şirketlerin çıkarımı gözeterek şekilde düzenlenip hayata geçirilmesinin bir sonucu olduğu görülmektedir. AKP'nin 2002'de iktidara gelmesiyle birlikte, madencilik sektörü, hızla büyüme ve sermayeyi kalkındırma politikalarının merkezi unsuru haline getirilmiştir. Söz konusu büyüme, doğal varlıkların hızla sömürülmesi, doğa koruma politikalarının göz ardı edilmesi ve halkın çıkarlarının geri plana itilmesi pahasına gerçekleşmiştir. AKP'nin ekonomi modelinde, madencilik, salt bir 'kalkınma aracı' olarak değerlendirilmiş, ancak bu kalkınmanın bedelini doğa ve halk ödemiştir. Daha yüksek kâr için doğayı sömüren, canlı yaşamını hiçe sayan politikaların bedelini Türkiye toplumu sağlığıyla ve canıyla ödemek durumunda bırakılmıştır.

İliç'teki faciyanın maden emekçileri üzerindeki etkileri de ölümcül olmuştur. Yapılan tüm uyarılara, heyelan sahasında bizzat çalışanların gözlemlerine dayalı tespitlere karşın iş güvenliği önlemleri alınmamış; maden emekçileri göz göre göre ölüme gönderilmiştir. Bu ihmaller ve umursamazlık sonucunda 9 maden emekçisi dünya standartlarının üzerinde olan 250 metre yüksekliğindeki liç yığını altında kalarak can vermiştir. Arama kurtarma çalışmalarından beklenen sonuç alınmamış ve liç yığını altında kalan tüm maden emekçilerinin cenazelerine ulaşılması aylar sürmüştür. Uzun süren kazı ve arama çalışmaları sonucunda, liç yığını altında kalan son 5 maden emekçisinin cenazesine ise faciadan ancak 116 gün sonra ulaşılmıştır.

Faciadan sonra Anagold Madencilik, işçi çıkarmaya başlamış ve en son Ağustos 2024'te 187 maden emekçisinin iş akdi şirket tarafından feshedilmiştir.

Tüm bunlar yaşanırken, madencilik sektörünü denetleme ve gerekli önlemleri alma sorumluluğu bulunan başta Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve Çalışma Bakanlığı olmak üzere birçok devlet kurumu, denetim görevini gereği gibi yerine getirmemiş, bir denetim boşluğu oluşmasına zemin hazırlamış ve şirket de bu boşluğu sonuna kadar kullanmıştır. Madenin doğa ve doğal yaşam alanları üzerindeki olumsuz etkileri, ÇED süreçlerinin yetersizliğiyle birleşerek, denetimlerin yalnızca kâğıt üzerinde kaldığını ortaya koymuştur. Denetimsizlik, madencilik faaliyetlerinin toplum üzerindeki olumsuz etkilerini artırmış ve uzun vadeli sorunlara yol açmıştır.

Özetlemek gerekirse;

- Diri fay zonu üzerinde kurulan Çöpler Altın Madeninin yer seçiminde bölgenin jeolojik ve jeomorfolojik yapısı dikkate alınmamış, bu konudaki bilimsel veriler göz ardı edilmiştir.
- Faaliyete geçtikten sonra iki kez yapılan kapasite artışı ile yığın liç kapasitesinin başlangıçtakine göre yüzde 250 artırılmasına Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca onay verilmiş ve faciaya zemin hazırlanmıştır.
- AKP iktidarı, sivil toplum kuruluşlarının, bilim insanlarının, meslek kuruluşlarının ve bölge halkının tüm uyarı ve eleştirilerine karşın, engellenmesi mümkün olan faciyanın yaşanmaması için gerekli önlemleri almamıştır.
- Madenin işletilmesinde uluslararası bilimsel ve teknik kriterler göz ardı edilmiş, projede

belirtilen esasların dışına çıkmıştır. Dünya literatüründe maksimum 150 metre olan liç yığını yüksekliği İliç'teki Çöpler Altın Madeni'nde 257 metreye kadar ulaşmıştır.

- Devletin yetkili organlarının denetim görevlerini yerine getirmemesi sonucunda oluşan boşluk şirket tarafından kullanılmış, bu durum da hem can kayıplarına yol açmış hem de oldukça büyük boyutlu bir ekokırım suçunun işlenmesine zemin hazırlamıştır.
- AKP iktidarının 22 yıllık tüm uygulamalarında karşımıza çıktığı gibi İliç faciasında da iktidar tarafından emekçilerin iş güvenliği ve işçi sağlığı önlemleri değil, şirketlerin kâr etmesi öncelikli olarak gözetilmiştir.
- Boyutu ne kadar büyük olursa olsun meydana gelen İliç faciasının istisnai bir durum olmadığı, AKP iktidarının neoliberal politikalarının madencilik alanındaki yansımalarının kaçınılmaz bir sonucu olduğu görülmüştür.

İLİÇ FACIASINDAKİ YÖNETSEL SORUNLAR

AKP iktidarının ekoloji politikaları, özellikle madencilik sektöründe, büyük sermaye gruplarına rant sağlamaya yönelik uygulamalarıyla dikkat çekiyor. Bu politikalar, maden ocaklarının doğaya, doğal yaşam alanlarına ve insan yaşamına verdiği zararların artmasına sebep olmuş, birçok ekolojik felaketi ve iş cinayetinin yaşanmasına yol açmıştır.

İliç maden faciası, Türkiye tarihinin en büyük maden facialarından biri olarak hafızalarda yerini almıştır. Bu trajedi, yaşanan can kaybının ötesinde, yönetim eksiklikleri, ihmalkâr tutumlar ve sorumluluk almaktan kaçınan bir yaklaşım ile fazlasıyla dikkat çekmektedir. Bu facia, yalnızca anlık acıları değil, aynı zamanda sistematik sorunların ve kurumsal zaafların derinliğini de göstermektedir.

İliç maden faciası, iktidarın madencilik sektöründe mevcut yönetim boşluklarına ve ihmallerine dair önemli bir vakadır. Faciaya yol açan sebeplerin önlenmesi adına gereken tedbirlerin alınmaması, yeterli denetim ve güvenlik önlemlerinin sağlanmaması, olayın boyutunu büyüten başlıca faktörler olarak dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte, bu sorunlar yalnızca iç denetim mekanizmalarının zafiyeti ile sınırlı değildir. Aynı zamanda, risk yönetimi ve kriz önleme stratejilerinin etkin bir şekilde uygulanmaması ve acil durumlar için hazırlıklı olunmaması gibi derinlemesine sistematik yönetsel sorunların mevcut olduğunu ortaya koymaktadır.

Facianın ardından sorumlu tutulan bakanlıkların tepkileri hem yetersiz hem de geç kalınmış yönetim kararlarını yansıtmaktadır. Resmî açıklamalar ve alınan önlemler, faciayı önleyecek veya bir daha yaşanmasını engelleyecek seviyede etkili olmaktan uzaktır.

Ülke genelinde yaşanan toplumsal tepki, yönetim ve şirketin sorumluluklarından kaçınma tutumlarına karşı büyüyen bir öfkeyi temsil etmektedir. Toplum, yaşanan felaketi anlamlandırmak ve üzerine daha sağlam temellerde bir gelecek kurmak istemektedir. Ancak sürekli suçu başkalarına atma yaklaşımı, toplumsal yaraları daha da derinleştirmiş ve adaletin sağlanması yolunda önemli bir engel teşkil etmiştir.

FACİANIN SORUMLULARI

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Çöpler Altın Madeni ile ilgili maden işletmesi revizyon ve kapasite artırımı projesine ÇED olumlu kararı vererek büyük bir yanı sıra imza atmıştır. Şirketin 2022 yılında yaşanan siyanür faciasının ardından Murat Kurum'un bakanlığı döneminde kapasite artırımı onayı almış olması ile bu faciaya zemin hazırlanmıştır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı da madencilik faaliyetlerinin denetimi konusunda yetersiz kalmış, sorumluluğu diğer bakanlıklara yükleyerek kendini aklamaya çalışmıştır. Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nün (MAPEG) liç alanıyla ilgili projelere onay vermediği belirtilmiş, ancak tüm açıklamalara karşın denetim mekanizmalarının yetersizliği açıkça ortaya çıkmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ise, iş güvenliği ve emekçi sağlığı konularında gerekli denetimleri yapmayarak, maden emekçilerinin hayatını tehlikeye atmıştır.

Anagold Madencilik'in Erzincan İliç'teki maden sahasında yaşanan olaylar, sadece ekolojik ve iş güvenliği sorunlarıyla sınırlı kalmamıştır. Kanadalı ortağının bilançosunda Anagold Madencilik'in 7,2 milyon dolarlık vergi borcunun silindiği ortaya çıkmış ve bu durum, iktidarın büyük sermaye gruplarına sağladığı imtiyazların bir başka göstergesi olmuştur. Bilirkişi raporlarında, şirketin faciadaki sorumluluğu ve ihmali açıkça belirtilmiştir

Çöpler Altın Madeni'nin doğaya ve toplum sağlığına verdiği zararın büyüklüğü ortada olduğu halde facia ile ilgili kurulan ve 3 ay süren komisyon çalışmaları boyunca bu konuda sorumlu olması gereken kamu kurumlarının hiçbirinin yükümlülük üstlenmemesi, iktidarın doğayı koruma yükümlülüklerini yerine getirmekte ne kadar ciddiyetsiz olduğunu ve yetersiz kaldığını açık bir şekilde göstermektedir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ile Devlet Su İşleri, işletmenin faaliyetlerini durdurmak yerine çeşitli ayrıcalıklar ve teşvikler sağlamıştır.

Başta tüm ortaklarıyla birlikte, işletmeyi çalıştıran Anagold Madencilik olmak üzere, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Erzincan Valiliği ve Devlet Su İşleri, bu ekokırım suçundan doğrudan sorumludur.

AKP DÖNEMİNDEKİ MADEN CİNAYETLERİ VE GÜVENLİK ZAFİYETLERİ

AKP'nin madencilik politikaları, yalnızca doğa tahribatıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda iş güvenliği alanında da büyük sorunlar yaratmıştır. Türkiye, AKP iktidarı döneminde, dünya genelinde maden cinayetlerinin en sık yaşandığı ülkelerden biri haline gelmiştir. 1941 yılından bu yana Türkiye'de 3 binden fazla insan maden cinayetlerinde hayatını kaybetmiş, 100 binden fazla insan da yaralanmıştır.

Yapılan araştırmalar sonucunda göre madenciliğin tüm alanlarında yüz bin işçi başına düşen ölüm hızı 2018 yılında Türkiye'de 44 iken, bu rakam ABD'de 14,1, Polonya'da 9,3, Avustralya'da 3,7 olarak kayıtlara geçmiştir. Türkiye'deki ölüm hızı yaklaşık olarak ABD'nin 3, Polonya'nın 5 ve Avustralya'nın 12 katı kadardır.

Bu durum, madencilik sektöründeki iş güvenliği standartlarının yetersizliğinin, denetimsizliklerin ve cezasızlık politikalarının bir sonucudur. Özellikle Soma faciası, AKP'nin madencilik politikalarındaki iş güvenliği zaafalarını gözler önüne sermiştir. 13 Mayıs 2014'te Manisa'nın Soma ilçesinde meydana gelen bu maden cinayetinde, 301 maden emekçisi hayatını kaybetmiş, yüzlerce aile büyük bir trajediyle karşı karşıya kalmıştır.

AKP'nin özelleştirme politikaları, kâr odaklı bir üretim modelini esas almış, bu da maden ocaklarındaki denetim mekanizmalarının zayıflaması sonucunu beraberinde getirmiştir.

Benzer şekilde, 2010 yılında Zonguldak Karadon'da meydana gelen grizu patlaması, 30 maden emekçisinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Soma'dan yalnızca aylar sonra yaşanan Ermenek maden cinayeti, su baskını nedeniyle 18 maden emekçisinin yaşamını yitirmesine yol açmıştır. Maden cinayetinin ardından yapılan araştırmalar, madenin yetersiz güvenlik önlemleriyle işletildiğini, önceki denetimlerin yüzeysel olduğunu açığa çıkarmıştır.

2016 yılında, Siirt'in Şirvan ilçesindeki bakır madeninde meydana gelen heyelan sonucunda ise 16 işçi hayatını kaybetmiştir. Şirketin maden cinayetinden önce gelen uyarıları dikkate almaması, işçi güvenliği politikalarının ne denli zayıf olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Bu maden cinayetleri, madencilik sektöründe yaşanan sorunların sadece iş güvenliğiyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda denetim ve kontrol mekanizmalarının da yetersiz kaldığını göstermektedir.

ANAGOLD MADENCİLİK ŞİRKET PROFİLİ

Çok uluslu bir şirket olan Anagold Madencilik 2000 yılında kurulmuş, günümüzde SSR Mining ve Lidya Madencilik şirketlerinin ortaklığı olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Anagold Madencilik'in yüzde 18,5'ine sahip olan Lidya Madencilik ise, Çalık Holding'e ait olup, 2010 yılında Alacer Gold ile iş birliği içinde faaliyete başlamıştır.

SSR Mining'in Türkiye'deki tek projesi Anagold Çöpler Altın Madeni değildir. Kanada-ABD ortaklı şirket, 2009'dan bu yana Çalık Grubu 'stratejik ortaklığında' Türkiye'de faaliyet göstermektedir.

Resmi kayıtlara göre Çalık Grubu'nun Anagold dışında dört maden projesinde daha SSR Mining yer almaktadır. Rekabet Kurumuna göre Çalık Grubu'na bağlı Lidya Madencilik, Türkiye'de iştirakleri Anagold, Artmin, Kartaltepe, Bakırtepe, Tunçpınar ve Polimetal ile faaliyet gösterirken Grup'un Polimetal hariç diğer tüm girişimleri (projeleri) Alacer Gold ile birlikte ortak kontrol edilmektedir. Polimetal ise Balıkesir il sınırlarında yüzde 100 Lidya Madencilik'e ait Gediktepe Madeni'nde oksitli cevherden altın-gümüş üretimini gerçekleştirmektedir.

Siyanür kullanarak altın madeni işleten Anagold Madencilik'in bölge halkının tepki göstermesini engellemek için çeşitli yöntemler denediği, bu yöntemlerden birinin de Anagold Sosyal Kalkınma Fonu (Anagold-SKF) olduğu belirtilmektedir.

Bu fonun her yıl üretilen altın miktarına göre, ons başına 2 dolar ayrılarak oluşturulduğu kamuoyuna yansımıştır. Şirketi gündeme getiren her felakette, her sızıntıda "Toplum yararına

harcandığı” söylenerek bu fonun devreye sokulduğu ve Anagold Madencilik’e karşı oluşabilecek tepkilerin azaltılmasının bu yolla sağlanmaya çalışıldığı belirtilmektedir.

YASAL DÜZENLEMELER VE AKP’NİN MADENCİLİK POLİTİKALARI

a) Mevzuat Değişiklikleri Ve Sonuçları

Türkiye’de madencilik faaliyetleri 1985 yılında yürürlüğe giren 3213 sayılı Maden Kanunu kapsamında yürütülmektedir. 2020’de yapılan değişiklikle Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Enerji Kurumu (TENMAK) kurularak aynı kararname ile kapatılan Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, Ulusal Bor Araştırma Enstitüsü ve Nadir Toprak Araştırma Enstitüsü’nün görevleri tek elde toplanmıştır. Burada amaç bürokrasiyi azaltma bahanesiyle şirketlere daha “hızlı” hareket etme olanağı sağlamaktır.

AKP iktidarı döneminde Maden Kanunu 21 kez değiştirilmiştir. Kanun değişikliği ile izin ve çevresel etki değerlendirmesi konularında düzenlemeler yapılmış ve madencilik faaliyeti yapılabilecek alanlar genişletilmiştir.

5 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5177 sayılı Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile Maden Yasası, Çevre Yasası, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası, Milli Parklar Yasası, Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Yasası, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Yasa ile Orman Yasası, Kamulaştırma Yasası, Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Yasa ile Belediye Gelirleri Yasası’nda değişiklikler yapılmıştır.

Yapılan yasa değişiklikleri ile ormanlar, endemik türler ve doğal zenginliklerin korunduğu milli parklar, özel koruma bölgeleri, ağaçlandırma alanları, tabiat alanları, doğal ve kültürel sit alanları, tarım alanları, meralar, sulak alanlar, kıyılar, karasuları, kentlerin imar alanları, turizm bölgeleri, su havzaları, köyler madencilik faaliyetine açılmıştır.

Doğal ve kültürel varlıkların belirlenmesinde maden şirketlerinin çıkarlarına verilen öncelik sistematik bir şekilde güçlendirilmiştir. Böylece maden şirketlerinin, gerçeğe aykırı ve yasa dışı beyanları ile yasaya aykırı tutumlarının sadece uyarı ile geçirtilmesinin yolu açılmıştır. Yasa değişiklikleri ile maden şirketleri lehine pek çok düzenleme yapılırken, madenciliğin sorunlarına çözüm getirilmemiş, ülkenin yer altı kaynaklılarının hiçbir kayıt veya kısıtlama olmaksızın çıkartılması ve işlenmeden yurtdışına gönderilmesi kolaylaştırılmıştır.

Yapılan düzenlemeler sonucunda madencilik faaliyetlerinin doğaya etkileri yalnızca yerel ekosistemlerle sınırlı kalmamış, bölgedeki geçim kaynakları da olumsuz etkilenmiştir. 2004 yılında Anayasa Mahkemesi’ne gönderilen 5177 sayılı yasa değişikliği hakkında, Anayasa Mahkemesi 15 Ocak 2009 tarihinde her yeri madenciliğe açan Maden Yasası’nın 7/1. maddesi ile arama faaliyetlerini ÇED kapsamı dışında bırakan Çevre Yasası’nın 10. maddesindeki düzenlemenin anayasaya

aykırı olduğuna karar vermiş olsa dahi bu gibi iptaller karşısında iktidar ve maden şirketleri yeni yollar aramaktan geri kalmamışlardır.

Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararından sonra Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Kanun No: 5995) 24 Haziran 2010 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Bu yasa değişikliği ve yasaya dayanılarak çıkartılan yönetmeliklerle birlikte, maden ruhsatlarının verilmesi hızlanmış ve özel sektör yatırımlarının önü daha çok açılmıştır. Maden arama faaliyetlerinin ÇED kapsamı dışına çıkartılması Anayasa Mahkemesi tarafından anayasaya aykırı bulunup iptal edilmesine karşın, 28.11.2017 tarihli 7061 sayılı Yasanın 48.maddesi ile Maden Kanununda bir kısım arama faaliyetlerini ÇED kapsamı dışında olduğuna dair yeniden düzenleme yapılmıştır. Bu süreç, maden şirketlerinin kâr odaklı çalışmalarını teşvik ederken, iş güvenliği ve çevre koruma gibi kritik alanlardaki denetimlerin zayıflamasına yol açmıştır.

Ek fıkra: 28/11/2017-7061/48 md.) Jeolojik haritalama, jeofizik etüd, sismik, karot, kırıntı ve numune alma ile bunlara yönelik sathi hazırlık işlemleri içeren faaliyetler için çevresel etki değerlendirmesi kararı aranmaz.

b) AKP'nin Madencilik Politikaları

AKP'nin madencilik politikaları, neoliberal ekonomi politikalarının bir uzantısı olarak hayat bulmaktadır. Yapılan özelleştirmelerle maden ocaklarının büyük bir bölümü özel şirketlerin eline geçmiş, kurumların denetleyici rolü zayıflatılmıştır. Bu durum, maden cinayetlerinin artmasına ve ekolojik felaketlerin çoğalmasına neden olmuştur. Maden işletmelerinde maliyetlerin düşürülmesi ve kârın maksimize edilmesi amacıyla işçi güvenliği ve çevre sağlığı gibi konular bilinçli bir şekilde göz ardı edilmiştir. Örneğin, Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) süreçleri, madencilik projelerinin kısa sürede onaylanmasını sağlamak adına hızlandırılmış, bilimsel kriterler yerine ekonomik çıkarlar gözetilmiştir. Bu durum, madencilik faaliyetlerini yaygınlaştırırken, doğanın korunması gibi konuların geri planda kalmasına neden olmuştur.

AKP döneminde madencilik sektöründe yaşanan en büyük sorunlardan biri de ekolojik tahribatın hızlanmasıdır. Özellikle ormanlık alanlar, su havzaları ve tarım arazilerinin varlığı, maden projeleri ile tehdit altına girmiştir. Bu projeler, doğayı ve yerel ekonomileri tahrip ederken, bölge halkının yaşam alanlarına da zarar vermiştir. Bitkisel ve hayvansal alanı içeren tarımsal geçim kaynakları, maden projeleri nedeniyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. AKP'nin madencilik politikalarının temelinde, doğal varlıkların salt bir kaynak olarak görülmesi ve bu kaynakların sınırsız bir şekilde kullanılması anlayışı yatmaktadır. Bu anlayış, doğaya yönelik yağma ve talan halini alan faaliyetlerle ekosistemin bozulmasına, tarım alanlarının çoraklaşmasına ve su kaynaklarının kirlenmesine yol açmıştır.

Bu dönemde, madencilik faaliyetlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte, halkın direnişi de artmış, özellikle doğa savunucuları maden projelerine karşı çıkmış, yaşam alanlarını koruma mücadelesi vermiştir. Ancak AKP iktidarı, bu talepleri baskı altına almış,

direnen halkı zor kullanarak susturmuştur. Maden projelerine karşı çıkan köylüler, çeşitli baskı ve yıldırma politikalarına maruz bırakılmış, projeler bölge halkının rızası alınmadan hayata geçirilmiştir. Bu durum, AKP'nin madencilik politikalarının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda siyasi bir boyutu olduğunu da göstermiştir.

c) Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Sürecinin Yetersizliği Ve Sorunlar

1970'li yıllardan başlayarak ekolojik sorunlara karşı artan duyarlılık, ekonomik kalkınma ile ekosistem arasındaki ilişkiyi de gündeme getirmiştir. İlk ÇED yönetmeliği 7 Şubat 1993 tarihinde 21489 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. İlk defa yürürlüğe konulduğu 1993 yılından AKP'nin iktidara gelmesine kadar geçen 10 yılda 4 kez revizyona tabi tutulan ÇED Yönetmeliği, AKP iktidarı döneminde 12 kez daha değiştirilmiştir. Yapılan her değişiklikte maden şirketlerinin faaliyet alanları genişletilmiş, şirketlerin işleri kolaylaştırılmış ve bunun karşısında halk ve doğa her değişiklikten daha büyük zararlar görmüştür. Mevcut Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Süreci, doğanın ve doğal yaşam alanlarının korunmasını sağlamamakta, şirketlerin yaptığı doğa talanına yasal ve meşru zemin oluşturan bir işlev görmektedir.

Yürürlükteki yönetmeliğe göre şirketler, işletmeye açacakları madenler için ÇED raporlarını ücretini ödedikleri ÇED firmalarına kendileri hazırlatmakta, şirketlerin beyanına ve dosyalarında belirttikleri hususlar esas ve doğru kabul edilerek ÇED Sonuç raporları verilmektedir. Çeşitli alanlarda yapılan ÇED başvuruları incelendiğinde bu dosyaların yüzde 99,9'u hakkında ya "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değil" kararı verildiği görülmektedir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının resmi internet sitesinde yer alan "ÇED Duyuruları" bölümündeki verilerde, 27.11.2013 tarihinden bu yana yapılan ÇED başvuru sayısının 108 bin 794 olduğu görülmektedir. Bu başvuruların bir kısmında ÇED süreci henüz tamamlanmamış olsa da, "ÇED Olumsuz", "ÇED Olumlu", ve "ÇED Gerekli Değil" kararlarının toplamının 15 Ekim 2024 tarihi itibarıyla $44+4.235+37.543=41.822$ olduğu görülmektedir.

Toplam sayısı 41.822 olan sonuçtan sadece 44 tanesine ÇED Olumsuz kararı verilmiş, 41.778'ine ise (ÇED Olumlu veya ÇED Gerekli Değil kararı ile) çalışma onayı verilmiş durumdadır. Görüldüğü gibi yapılan başvuruların sadece binde 1'ine (0.001'ine) "ÇED Olumsuz" yanıtı verilmiştir. Bugüne kadar yaşanmış tüm madencilik faaliyetlerine, oluşan ekolojik katliamlarına bakıldığında bu ekokırım suçlarının faillerinin tamamının ÇED Olumlu veya ÇED Gerekli Değil onayı alan şirketler olduğu görülmektedir.

ÇED süreci için yanlış ama yaygın bir başka kanı da ÇED raporunun hazırlanması ve ÇED olumlu belgesinin alınmasıyla ÇED sürecinin sona erdiği şeklindeki yaklaşımlardır. Hâlbuki ÇED süreci, ilgili madencilik faaliyetinin ekonomik ömrünün sonuna, kapatma programının uygulanması, sahanın eski hale getirilmesine kadar devam edecek bir sürekliliğe sahiptir. Bu sürekliliği sağlayacak düzenleyici ve yönetsel önlemler hayata geçirilmelidir.

TÜRKİYE'DE ALTIN MADENCİLİĞİNİN YOL AÇTIĞI SORUNLAR

a) Altın Üretiminin Toplum Refahına Etkisi Yok

Altın madenciliği, dünyada 15 büyük maden tekelinin kontrolündedir. Bu 15 tekel, dünyadaki altın madenlerini çıkarıp işleyen yaklaşık 600 kadar çok uluslu şirkete sahiptir. Türkiye'de Altın Madenciliği alanındaki şirketler de bu 15 tekelin oluşturduğu çok uluslu sermaye ağının bir parçasıdır.

Neoliberal kapitalizmin bir politika alanı olan altın madenciliği, Türkiye'de ilk olarak 1989 yılında İzmir Bergama ilçesinde hayata geçirilmiştir. İş başına gelen iktidarların 1990'lı yılların sonundan 2002'ye kadar maden şirketlerini sınırlayacak yasa hükümlerini uygulamaması, 2002'den sonraki dönemde ise yasal mevzuatın maden şirketleri lehine değiştirilmesi sonucunda Altın Madenciliğinin önü her gün daha fazla açılmıştır.

Altın üretiminin 2001 yılında Bergama-Ovacık'ta başladığı Türkiye'de, 2023 yılı itibarıyla 20 maden alanında altın üretimi yapılmakta, en az 10 altın yatağı da işletmeye hazırlanmaktadır.

Altın Madencileri Derneğinin verilerine göre 2000-2022 yılları arasında ülke genelinde 453 ton altın üretimi yapılırken 2022' deki yıllık üretim ise üretim 31 ton olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) verilerine göre madencilik ve taş ocakçılığı sektörünün GSYH'deki payı 2004'te yüzde 1 iken, bu pay 2009'da 1,1, 2014'te 1, 2020'de 1,2, 2022'de 1,4 seviyesinde olmuştur.

Öte yandan aynı dönemlerde 2004'te Türkiye'nin yıllık altın üretimi 5 ton iken bu rakam 2009'da 14,5 ton, 2014'te 31 tona yükselmiş, 2020'de 42 ton ile zirve yapmıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ile hazırladığı 2020 yılına ait Türkiye Madencilik Sektörü Gelişim Raporu'na göre en büyük cari açık öncelikle altın daha sonrasında da bakırda ortaya çıkmıştır. Altın, alüminyum, bakır, bor, çinko, demir-çelik, doğal taş, gümüş, kömür, krom, kurşun, lityum gibi önemli madenlerde ara/uç ürün dâhil toplam madencilik ürünleri ithalat tutarı, 2015'te 28,6 milyar dolar iken 2020 yılında 50,2 milyar dolara çıkmıştır. Buna karşın bu sektördeki ihracat verileri aynı dönem içinde 30 milyar dolar bandında kalmıştır. Sonuçta Türkiye'de altın üretimi hızla arttığı halde bu artışın Türkiye'nin ekonomik dengesine etkisi ise negatif yönde olmuştur.

Üretilen madenler hammadde veya konsantre olarak yurtdışına aktarılırken daha yüksek meblağda madencilik ürünü ithal edilmiştir.

Üretim miktarı ne kadar artarsa artsın istatistikler altın üretiminin, Türkiye halkının yaşam standardını yükseltmediğini, bu madencilik alanının çok uluslu şirketlerin sömürü ve kâr sektörü haline geldiğini göstermektedir.

Bu durum, yerli halkların yaşadığı Amerika kıtasındaki değerli madenlerin 16. yüzyılda Avrupalı beyaz işgalciler tarafından yağmalanırken ortaya çıkan ağır yıkımın, günümüze kadar uzamış ve dünyanın dört bir yanına yayılmış bir benzeridir.

Bugün dünya altın madenciliği ağını kontrolünde bulunduran 15 altın tekelinin yaptığı şey, (Uruguaylı gazeteci-yazar Eduardo Galeano'nun *'Latin Amerika'nın Kesik Damarları'* adlı kitabında anlattığı gibi) altın ve gümüş uğruna koca bir kıtanın talan edilmesine ve o dönemdeki uygarlıkların yok edilmesine yol açan korkunç istilanın benzerinden ve devamından başka bir şey değildir.

1511'de İspanya kralı gemilerini yurtdışına şu emirle göndermişti: *"Mümkünse insanca bir şekilde altın alın, ancak ne pahasına olursa olsun altın alın."* Türkiye'nin tüm yaşam alanlarını talan eden ve son 22 yıldır AKP iktidarı tarafından korunup kollanan Kapitalist sistem de bugün hala bu geleneğin izindedir.

b) Altın Üretimi Gerçek Anlamda Bir İhtiyaç Değildir

Doğaya, halk sağlığına ve doğal yaşam alanlarına zararlı olan, ekosistemler üzerinde geri dönülmez bir yıkıma yol açan altın madenciliği gerçek bir ihtiyaç değildir. Dünyada çıkarılan altının yalnızca yüzde 8'i bilimsel-teknolojik alanlarda kullanılırken, yüzde 92'si mücevher yapımında kullanılmakta veya banka kasalarında saklanmaktadır. Bu veriye bakıldığında toplumun ezici bir çoğunluğunun altın madenciliğine ihtiyacının olmadığı, altının hem Türkiye'de hem de dünyada küçük bir azınlığın hayat konforunu yükseltmek için kullanıldığı görülmektedir.

c) Altın Madenciliğinin Yol Açtığı Ekolojik Sorunlar

Altın, gümüş ve benzeri madenlerin ayrıştırılmasında güçlü bir zehir olan siyanür (Sodyum siyanür, NaCN) kullanılmaktadır. Bu yöntem 19.yüzyılın sonlarında İskoçya'da uygulanmıştır. Daha sonra ekonomik olması gerekçesiyle 100 yılı aşkın bir süredir altın madenciliğinde kullanımına devam edilmektedir.

Siyanürün yanı sıra altının çıkarıldığı yerlerde hayvan, insan ve ekolojik sisteme zararlı başka ağır metaller de çevreye yayılır. Dolayısıyla ekosistemde oluşan zarar sadece siyanür nedeniyle değil, ayrıca diğer ağır metallerden de kaynaklanabilir.

Altın madenciliği, arama aşamasından, ayrıştırma, öğütme, siyanürleme ve atıkların depolanmasına kadar her aşamada hem halk sağlığını hem ekosistemi hem de tarım, hayvancılık, balıkçılık, turizm gibi ekonomik faaliyetleri olumsuz etkileyen bir dizi uygulama ile sürdürülmektedir.

1. Arama Aşaması

Yeraltından çıkarılan madenlerin saflık derecesi "tenör" olarak adlandırılır. Tespit edilen madenin tenörünün tahmin edilmesi için maden sahasını da içeren geniş bir bölgede çok sayıda sondaj çalışmasına geçilir. Bu aşamada yüzlerce

noktada sondajlarla arama yapılır. Bu noktalara ulaşım olmadığı zaman, sondaj bölgesinde, araçların çalışması için orman alanlarından binlerce ağaç kesilir, mera ve tarım alanları zarar görür. Bu işlemlerin tamamında doğanın, tarihin ve birçok değerlerin madencilik faaliyetlerine feda edildiği açıkça görülür.

2. Sıyırma, Patlatma ve Kazma

Aramalar sonucunda bir maden tespit edilirse, ilgili maden bölgesinde öncelikle “sıyırma” adı verilen bölgenin ormandan ve bitkilerden temizlenmesi işlemine geçilir. Ağaç ve çalılar gibi bitki örtüsünün bileşenleri kesilir ve içinde canlıların da yaşadığı üst toprak katmanı sıyırılır. Böylece maden sahasındaki bir ekosistem, onu oluşturan tüm canlı ve cansız varlıklarıyla birlikte yok edilir. Sıyırma işleminin sonrasında patlatma işlemine geçilir. Patlatma çalışmalarında çoğunlukla toprak kaymaları, yer altı sularının yön değiştirmesi, buna bağlı olarak çeşitli su varlıklarının kurumması veya beslenmesinin bozulması ve bölgedeki binalarda hasar meydana gelir.

Altın madenciliğinde kullanılan ağır araç ve ekipmanlar, ortaya çıkan yoğun toz bulutları ve oluşturulan atık havuzları hava kalitesi açısından önemli bir tehdit oluşturur.

3. Asit Maden Drenajı

Maden drenajı, bir madenden akan yüzey veya yeraltı sularına verilen addır. Bu işlem içme sularının kirlenmesine, suda yaşayan bitki ve hayvanların sorunlu gelişimine ve üremesindeki aksamalara yol açmaktadır. Asit maden drenajı ile kirlenmiş içme suyuna uzun süre maruz kalmak, kanser oranlarının artmasına, bilişsel işlevlerin azalmasına ve cilt lezyonlarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Asit maden drenajı toprak kalitesini düşürdüğü gibi, tarımsal üretimi aksatır, su ve topraktaki birçok canlılığın ölümüne yol açar.

Toksik göller ve madenciliğin kirlettiği su varlıkları, yaban hayvanları, özellikle de göçmen kuşlar için ciddi bir tehdittir. Akarsulara veya durgun sulara karışan maden atıkları çok sayıda memeli hayvan ölümüne de neden olmaktadır.

4. Öğütme ve Siyanürle Yıkama

Kaya ve topraktan oluşan altın cevheri küçük taneciklere dönüştürülüp plastik bir membranla kaplanmış olan siyanür alanına (liç) taşınır ve burada siyanürlü su çözeltisi ile yıkanarak içinden cevher ayrılır. “Siyanür liçi” adı verilen bu işlem kapalı alana göre daha ucuz olduğu için yaygın olarak açık alanda gerçekleştirilir ve büyük miktarlarda su kullanılır.

Siyanür; insanlar, balıklar, yaban hayatı, omurgasızlar ve daha az ölçüde de olsa bazı su bitkileri ve algler gibi canlılar için son derece zehirlidir. Siyanür en hızlı etki eden zehirlerden biridir ve zehirlenme belirtileri birkaç dakika içinde ortaya

çıkar. Klinik belirtiler ağızdan alındıktan sonra yalnızca birkaç dakika sürdüğü için hayvanlar genellikle ölü bulunur.

Siyanür gazı havada çok uzun süre kalabilir (yarı ömrü yaklaşık 3 yıldır) ve atmosfer olaylarıyla çok uzak noktalara kadar ulaşabilir. Yani sadece kullanıldığı yerde değil aynı zamanda çok uzak mesafelerde etkilerini görmek mümkündür. Bu da havadaki yoğunluğuna bağlı olarak ciddi ekolojik felaketlere yol açabilmektedir. Siyanür birden fazla alanda kullanıldığı için, çevresel kirleticiliği de oldukça çeşitlidir. Fakat yine de siyanürün diğer kullanım alanları altın madenciliği kadar risk taşımamaktadır.

5. Atık Depolama

Ağır metal ve siyanür içeren maden atıkları daha sonra atık havuzlarında depolanır. Çok sayıda ağır metal içeren bu atık havuzlarında meydana gelebilecek membran sızıntıları, taşkınlar ve baraj çökmesi gibi sorunlar sonrası balçığıdaki ağır metaller ve siyanür sulara karışır ve toprağa sızar. Bugüne dek dünya genelinde yaşanan baraj kazaları sonrası bine yakın insan yaşamını kaybetmiş, yaralanmış veya kaybolmuştur. Milyonlarca insan ise temiz içme suyu ve sağlıklı gıdaya ulaşım sıkıntısı yaşamıştır. Hayvanlar hayatlarını kaybetmiş, sakat doğumlar gerçekleşmiştir.

6. Diğer Kimyasallar

Altın madenciliğinde siyanür kullanımı sonucunda oldukça karmaşık ve farklı kimyasallar ortaya çıkar. Bunların arasında siyanürün oluşturduğu kompleksler ve siyanürün birleşimini oluşturan maddeler, çeşitli ağır metaller, organik maddeler, radyoaktif maddeler gibi zengin bir içerik yer alır. Bu atıklardaki birçok maddenin kanserorejen etkiye sahip olduğu yapılan araştırmalar sonucunda kanıtlanmıştır. Ayrıca atıklar kanser dışında da akciğer, karaciğer, bağırsak, böbrek, beyin gibi birçok organı etkileyebilecek özelliktedir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına sunulan ÇED dosyasına göre, Çöpler altın madeninde 19 yıl boyunca yaklaşık 1,72 milyon ton boğucu, yakıcı, dağlayıcı özellikte kimyasalların kullanılacağı belirtilmektedir. Bazı kimyasalların yıllık kullanım miktarları, Sülfürik Asit 8.900 ton, Sodyum Siyanür [NaCN] 6.500 ton, Sodyum Hidroksit [NaOH] 4.900 ton, Hidrojen Peroksit [H₂O₂] 4.800 m³, Sodyum Hidrosülfid [NaHS] 3.800 ton, Sodyum

Metabisülfat [Na₂S₂O₅] 1.655 ton, Nitrik Asit [HNO₃] 410 ton şeklinde belirtilmiştir. Çöpler Kompleks Madeni Kapasite Artışı Projesi Nihai ÇED Raporunda madenin işletme ömrünün 19 yıl olarak belirlendiği göz önüne alındığında başta siyanür olmak üzere bu madenden doğaya salınan kimyasalların ve ağır metallerin toplam miktarı düşünüldüğünde bu durumun tam bir ekokırım suçu ve büyük halk sağlığı tehdidi oluşturduğu tereddütsüz bir şekilde söylenebilir. Kullanılacak maddelerin hemen hepsi insan ve doğa sağlığı açısından büyük risk oluşturacak kimyasallardır. ÇED raporundaki maddeler, hem çalışan sağlığı hem de doğa üzerinde olumsuz etkiye sahiptir.

EKOLOJİK TAHRİBAT VE HALK SAĞLIĞI

Madencilik faaliyetleri, doğanın dengesini bozarak ekolojik tahribata yol açmaktadır. İliç'te yaşanan facia, su varlıklarının kirlenmesi, toprak yapısının bozulması ve ekosistemlerin tahrip edilmesi gibi sonuçlarla, doğaya verilen zararların boyutunu gözler önüne sermiştir. Bu tür faaliyetler, sadece doğal yaşamı değil, aynı zamanda insan sağlığını da ciddi şekilde tehdit etmektedir. Bölgede yaşayan halk, madencilik faaliyetleri sonucu ortaya çıkan toz, gürültü ve kimyasal kirlilik gibi olumsuz koşullara maruz kalmakta, bu da çeşitli sağlık sorunlarına yol açmaktadır. İktidarın doğaya ve doğal yaşam alanlarına zarar veren bu politikaları, halk sağlığını hiçe sayarak büyük sermaye gruplarına rant sağlamaktadır.

Madencilik faaliyetlerinin doğa üzerindeki yıkıcı etkileri, İliç'te yaşanan faciayla bir kez daha tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmıştır. Bu olay, doğanın nasıl tahrip edildiğini, su varlıklarının nasıl kirletildiğini ve ekosistemlerin nasıl bozulduğunu gözler önüne sermiştir.

Bugün her ne kadar Çöpler Altın Madeni özelinde tartışılrsa da madencilik faaliyeti sonucunda ortaya çıkan ekolojik sorunlar hem çok boyutludur hem de yıkıcıdır. Bu yıkıcı etkileri en genel hatlarıyla;

- Titreşim ve gürültü
 - Hava kirliliği
 - Su kirliliği
 - Toprak kirliliği
 - Flora ve fauna bozulması
 - Toksik etkiler
- Şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Ayrıca, maden ocaklarının faaliyetleri, halkın yaşam kalitesini düşürmekte ve insanları göç etmeye zorlamaktadır. İliç'te yaşanan facia sonrası, birçok aile evlerini terk etmek zorunda kalmış, bu da sosyal yapının bozulmasına yol açmıştır. İktidarın politikaları, sosyal dokuyu hiçe sayarak, halkı mağdur etmekte ve madencilik dışındaki ekonomik faaliyetleri olumsuz etkileyerek, yurttaşların zorunlu olarak göç etmesine yol açmakta, hem sosyal hem de ekonomik açıdan ciddi sorunlar yaratmaktadır.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE TALEPLER

a) Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Sürecinin Revizyonu

ÇED sürecine ilişkin mevzuat bugüne kadar birçok kez değiştirilmiş olsa da AKP iktidarı dönemindeki son haliyle, maden şirketlerinin istek ve beklentilerine yanıt üretecek şekilde getirilmiştir. Oysa yapılması gereken bunun tam tersi olmalıydı. ÇED süreci, doğal yaşam alanlarının ve bölge halkının ihtiyaçlarını, gezegenin geleceğine ilişkin ortak kaygıları gözeterek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Bu bağlamda;

- ÇED süreci, ruhsat aşaması öncesinde başlatılmalıdır.
- Çevresel etkilerin yanı sıra Sağlık, Toplumsal ve Ekonomik Etki Değerlendirmeleri de yapılmalıdır.
- ÇED sürecinde meslek kuruluşları ile STK'lerden görüş alınmalıdır.
- ÇED firmalarının ücretlendirilmesi bağımsız fonlarla olmalı, maden şirketleriyle finansal bağları olmamalıdır.
- ÇED Sürecine ilişkin madenin/tesisın yakınlarında benzer tesis veya işletmelerin tümünün yaratacağı Kümülatif Etki Değerlendirme Raporu eklenmelidir.

b) Bağımsız Denetimlerin Güçlendirilmesi

Madencilik faaliyetlerinin denetlenmesi, devlet kurumlarının yanı sıra bağımsız kuruluşlar aracılığıyla da gerçekleştirilmelidir. Bugüne kadar görülen en büyük sorunlardan biri, denetimlerin şirketlerle iç içe geçen çıkar ilişkileri nedeniyle sağlıklı yapılmamış olmasıdır. Bu nedenle, meslek oda ve kuruluşları, ulusal ve uluslararası bağımsız ekoloji örgütleri ile yerel ekolojik inisiyatiflerin denetim sürecine dahil edilmesi zorunlu hale getirilmelidir. Bu denetimler, sadece ekolojik tahribatı değil, madenin iş güvenliği ve insan sağlığı üzerindeki etkilerini de kapsamalıdır. Ayrıca, denetim raporları kamuoyuna şeffaf bir şekilde sunulmalı, bu raporların ardından hızla uygulamaya konulacak önlemlerle doğaya verilen zararların tazmini sağlanmalıdır. Şirketler, verdikleri zararları telafi etmekle yükümlü olmalı ve bu sorumluluğu iktidarla birlikte üstlenmelidir.

c) Halkın Karar Süreçlerinde Etkili Kılınması

Madencilik faaliyetleri, halkın gerçek anlamda rızası alınmadan gerçekleştirilmiştir. Madencilik alanlarında yaşayanlar ya susturulmuş, ya manipüle edilmiş ya da halkın itirazları görmezden gelinmiştir. Bu duruma son verilmeli ve ÇED süreçleri halkın aktif katılımını sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Maden faaliyetlerine karşı talepler göz ardı edilmemeli, aksine bu talepler doğrultusunda halkın ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına yönelik çözümler üretilmelidir. Halkın karar alma süreçlerine katılımı tam olarak sağlanmalı, halkın istemediği projelere kesinlikle izin verilmemelidir. Örneğin, Erzincan İliç bölgesinde tarım ve hayvancılığın desteklenmesi, madenin yarattığı ekonomik tahribata karşı güçlü bir alternatif sunacaktır. Demokrasi, halkın çıkarlarına

dayalı karar alma süreçlerini gerektirir. Madencilik gibi büyük ekolojik risk taşıyan projelerde bu ilke her zaman ön planda tutulmalıdır.

d) Ekolojik Tahribatın Durdurulması

İliç Çöpler Madeni'nin doğaya ve doğal yaşam alanlarına verdiği zararlar uzun vadede geri dönüşü mümkün olmayan tahribatlara neden olmuştur. Maden atıklarının yer altı sularına karışması, toprağın zehirlenmesi ve biyolojik çeşitliliğin zarar görmesi, bölgedeki ekosistemi tehdit etmektedir. Bu nedenle, bölgedeki maden faaliyetleri acilen durdurulmalıdır. Tamamen tahribata uğramamış olan yerlerde ise ekosistemin korunması, yerel flora ve faunanın yeniden canlandırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

e) Yerel Ekonomiyi Destekleyen Alternatif Projeler

Madencilik faaliyetlerinin sona ermesinin ardından, bölgedeki işsizlik sorununun önüne geçmek ve yapısal gelişim sağlayan bir ekonomik model oluşturmak için alternatif projeler geliştirilmelidir. Erzincan İliç gibi bitkisel üretim ve hayvancılık potansiyelinin yüksek olduğu bölgelerde, ekolojik tarım, hayvancılık ve doğayı tahrip etmeyecek, yeni rant alanları doğurmayacak geçimli ekonomi bazlı projeler teşvik edilmelidir.

f) İktidarın Sorumluluk Üstlenmesi ve Halkın Mağduriyetinin Giderilmesi

İliç Çöpler Madeni'nin yarattığı tahribat, sadece ekolojik değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik bir yıkıma da yol açmıştır. Bu süreçte iktidar, madenin faaliyetlerinden doğrudan etkilenen halkın ekonomik ve sosyal haklarını korumakla yükümlüdür. Yerinden edilen aileler ve geçim kaynaklarını kaybedenler için acil destek paketleri oluşturulmalı, madenin işletilmesinin durdurulmasının ardından işsiz kalan işçilere yeni istihdam olanakları sunulmalıdır. Ayrıca, bölgedeki halkın sağlık sorunlarının çözümüne yönelik ücretsiz ve düzenli sağlık hizmetleri sunulmalı, siyanür gibi zehirli maddelerin, ağır metallerin etkilerine maruz kalan insanlar için özel tedavi ve rehabilitasyon programları uygulanmalıdır.

SİYANÜRLÜ ALTIN MADENCİLİĞİNE SON VERİLMELİDİR

Siyanürlü madencilik yarattığı tahribatın büyüklüğü ve günümüze kadar en fazla altın çıkaran Güney Afrika Cumhuriyeti gibi ülkelerin bile bundan yeterince kalkınamadığı göz önüne alındığında, bu faaliyetlerin yarardan çok zarara neden olduğu görülmektedir. Bu nedenle ekolojik tahribata neden olan, yarardan çok hayvana, insana ve doğaya zararı dokunan bu türden madencilik mutlaka sonlandırılması gerekmektedir.

Ayrıca Avrupa Birliği komisyonu da, 2010 yılında siyanürlü altın madenciliğinin yasaklanmasını aşağıdaki gerekçelerle önermiştir:

- Siyanür, canlı çeşitliliği, tatlı su varlığı ve insan sağlığını tehdit eden yüksek derecede toksik bir kimyasaldır. Maden atıklarında canlı sağlığı için belirlenen güvenli limit değerlerin çok üstünde siyanür bulunur ve maden atıklarını yönetmek zordur.
- Siyanürlü maden işletmeleri 8-16 yıl gibi kısa sürelerde kısıtlı istihdam yaratırken, olası

bir kaza sorumlu işletmeler tarafından karşılanmayacak kadar büyük, sınır ötesi yıkımlara neden olur.

- Geçtiğimiz 25 yıl boyunca dünya genelinde 30'dan fazla atık maden barajı kazası yaşanmıştır. Uzun süreli kaza kayıtları atık barajı kazalarının görülme sıklığındaki artışa dikkat çekiyor ve gelişen teknolojinin baraj kazalarının önüne geçemediğini gösteriyor.
- İklim krizi, kaza risklerini artırmaktadır.

Avrupa Birliği Komisyonu tarafından sıralanan tüm gerekçeler, ülkemizde de fazlasıyla mevcut olduğu halde Türkiye'de siyanürlü altın madenciliğine devam edilmekte, İliç faciası gibi ekolojik-toplumsal cinayetlere yenileri eklenmektedir.

SONUÇ

- İliç Çöpler Altın madeninde işçiler mağdur edilmeden kapatma programı uygulanmaya başlanmalıdır.
- Madenciliğin yarattığı ekolojik, ekonomik ve toplumsal tüm tahribatların önlenmesi için bir planlama yapılmalıdır.
- Öncelikle siyanür liçi yöntemiyle yapılan madencilik yasal düzenlemelerle yasaklanmalı, bu yöntemle faaliyet yapan tüm işletmelerin tüm izinleri maden ve petrol işleri genel müdürlüğü tarafından iptal edilmeli, maden işletme ruhsatları geri alınmalı, bu madenler çalışanları mağdur edilmeden acilen kapatılmalıdır.
- Madencilğe yasaklı alanlar ilan edilmeli, ileri zamanlı bir planlamayla aşamalı olarak tüm madencilik ve yerin altını kazma faaliyetleri sonlandırılmalıdır. İktidarın politikaları, kısa vadeli ekonomik kazançlar uğruna doğayı ve insan hayatını hiçe saymaktadır. Bu politikaların devamı, daha büyük felaketlere ve geri dönüşü olmayan zararlara yol açacaktır. Ekolojik tahribata yol açan madencilik faaliyetlerinin durdurulması, uzun vadede ekolojik, sosyal ve ekonomik devamlılığı sağlayacak tek yoldur. Bu karar, sadece günümüz için değil, gelecek nesillerin de sağlıklı bir doğada yaşamasını sağlamak adına kritik öneme sahiptir.
- “Kirlenen öder” anlayışı, iliç örneğinde de görüldüğü üzere birden fazla kez doğanın kirlenmesi ya da başka nedenlerle para cezası alan işletmelerin faaliyetlerinde tekrarlayan doğa suçlarının gerçekleşmesini engellemediği için ne caydırıcı ne de önleyici bir özellik taşımaktadır. Her facia sonrası para cezası ve geçici durdurma cezası alan işletmeler bu süreçleri adeta bir fırsata çevirmektedirler. Bu nedenle tek çözüm olarak uygulanan ve aslında bir çözüm olmayan bu anlayış terk edilmelidir.

- Benzer olayların tekrarlanmasının önlenmesi, başka ekolojik yıkımlar olmaması için 28 Kasım 2023 tarihinde yurttaşların iradesiyle meclise sunulan ekokırım yasa tasarısı teklifi TBMM’de olan siyasi parti milletvekilleri ile teklif sahibi yurttaşların temsilcilerinden oluşan bir karma komisyon tarafından güncellenmeli, yasalaştırılmak üzere TBMM gündemine getirilmeli, ekokırım suçu Türk Ceza Kanunu içinde yer almalıdır.